

українознавства. – Т. 5. – Львів, 1996. – С. 1880. 31. Кисилишин М. У поході до волі // Шлях перемоги. – № 44. 29 жовтня, 1997 р. 32. Марунчак М. Українські політичні в'язні в нацистських концентраційних таборах. – С. 61. 33. Скасків Г. ОУН-УПА: Короткі сторінки історії // Молода Галичина. – № 69. 16 червня 1991 р. 34. Косик В. Україна в Другій світовій війні у документах. – Т. 3. – С. 84 – 94. 35. Мюллер Рольф-Дитер. Насильственное реструктурирование “восточных рабочих”. 1941 – 1944 гг. // Вторая мировая война. Документы. Основные тенденции. Результаты исследований. – М., 1997. 36. Там само. – С. 611. 37. Торжество історичної справедливості. – С. 618. 38. Історія Львова. – К., 1984. – С. 252. 39. Головацький І. Володимир Кубійович відкрито протестував проти фашистської практики полювання на людей // За вільну Україну. 22 вересня 2000 року. 40. Косик В. Україна і Німеччина в Другій світовій війні. – С. 562. 41. Там само. – С. 587. 42. ДАЛО. -Ф. Р-35. -Оп.12.-Спр.17.-Арк.80. 43. Там само. -Оп.13.-Спр.31.-Арк.20 – 23. 44. Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття: нариси політичної історії. – К., 1993. – С. 229. 45. Головацький І. НТШ в лабетах окупаційних режимів // Шлях перемоги. – № 30. 4 серпня 1999 р.

Ю.А. Киричук

ПОЛІТИЧНА ПОЗИЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ДЕРЖАВНИЦЬКИХ СИЛ В ПЕРШІ МІСЯЦІ НІМЕЦЬКО-РАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ

© Киричук Ю.А, 2002

Показано політичну позицію українських національно-патріотичних сил на початку німецько-радянської війни 1941 – 1945 рр. Висвітлено мотиви та фактори зовнішньополітичної орієнтації ОУН(б), ОУН(м), гетьманців на нацистську Німеччину. Визначено причини відмови українських патріотів від співробітництва із гітлерівцями.

In the article the author has shown political item Ukrainian national-patriot forces in the beginning of the Germany-Soviet war 1941 – 1945. The author also uncovered the motives and factors foreign political orientation OUN (b), OUN (m), “hetmanciv” to naci Germany, determind reasons of failure Ukrainian patriots from cooperation with Hitler.

У міжвоєнний період українські політичні сили шукали різноманітних зовнішньополітичних орієнтирів. Легальні партії, безумовно, залежали від політичних урядів “своїх” держав – Польщі, Румунії, Чехословаччини. Емігранти орієнтувалися на структури тих країн, на територіях яких вони перебували. Так, петлюрівці мали надію на Польщу, Францію, а гетьманці – на Німеччину. Оунівці вважали своїм головним союзником Німеччину, що прагнула до ревізії Версальської системи. Гітлер, своєю чергою, планував використати ОУН як “троянського коня” спочатку проти Чехословаччини, Польщі, а потім проти СРСР. Епопея Карпатської України 1938 – 1939 рр., яка закінчилась поразкою для українців внаслідок зрадницької політики нацистів, що віддали Закарпаття угорським хортистам, лише похитнула, але не підірвала сподівання лідерів ОУН на майбутню допомогу Берліна у вирішенні їх політичних завдань.

Початок Другої світової війни привів до серйозних політичних та організаційних змін у середовищі українства. У Генеральній губернії влітку 1940 року німці дозволили організу-

вати лояльний до окупаційного режиму Український Центральний комітет (УЦК) на чолі з В. Кубійовичем.

П. Скоропадський, котрий завжди був налаштований вірнопіддано до керівників Третього рейху, водночас поквапився відрядити сина Данила до Англії, щоб забезпечити функціонування гетьманського руху у разі перемоги противників Гітлера.

Петлюрівська еміграція розкололася. Уенерівці, котрі проживали у країнах антигітлерівської коаліції, дотримувалися антинімецьких позицій, а ті, які опинились у зонах нацистської окупації, демонстрували покірність Берліну [1].

У серйозній політичній кризі опинилась ОУН. Вона поділилась на бандерівців та мельниківців. Однак обидві оунівські організації вважали себе союзниками Німеччини і мали великі надії на німецько-радянську війну [2]. Їх позиція подібна до позиції інших політичних сил, які також боролись за створення власної національної держави. Так, лідер індійських націоналістів С.Ч. Бос дотримувався принципу “артхамасри”: “ворог мого ворога – мій друг” [3]. Шукаючи підтримки, він у березні 1941 р. побував на аудієнції в А. Гітлера, а потім почав орієнтуватись на Японію [4]. Подібну прояпонську позицію у війні зайняли майбутній перший президент незалежної Індонезії Сукарно, національний герой Бірми Аун Сан [5].

ОУН(б) і ОУН(м) організували в Генеральному губернаторстві похідні групи. У разі німецько-радянської війни похідні групи повинні були слідом за гітлерівськими передовими підрозділами вирушити на українські землі й захопити там владу. Окрім того, бандерівці створили два військові легіони – “Нахтігаль” і “Ролянд”, що повинні були стати основою майбутніх українських збройних сил.

Певні переваги бандерівців над мельниківцями полягали в тому, що вони зберегли у західних областях УРСР конспіративну мережу. Збройну боротьбу проти більшовиків розпочав також у 1941 р. на Волині місцевий партизанський ватажок уенерівської орієнтації М. Боровець [6].

З таким політичним багажем і в такому організаційному стані українство застала німецько-радянська війна.

22 червня 1941 р. Німеччина напала на Радянський Союз. Населення західних земель України зустріло німців прихильно. На ставленні до німців місцевих жителів (зокрема Галичини) дуже позначилась пам'ять про старі австрійські часи, найблагополучніші порівняно з пізнішими – польським і радянським режимами. Незважаючи на те, що між слов'янами і німцями існувала впродовж багатьох віків ненависть, в українців вона все-таки вирізнялась пошаною до зовнішніх ознак цивілізації, притаманних німцям. Їх сприймали як націю великих поетів, філософів і правників. Існувала думка, що з їхньою допомогою відновиться українська державність, припиняться репресії стосовно мирного населення, зміниться форма власності, зокрема на землю [7].

Відчуваючи підтримку населення, в окремих місцях бандерівці організували збройні виступи проти червоних загонів, що відступали. Проте особливо значних успіхів досяг М. Боровець. 22 червня він назвав себе отаманом Тарасом Бульбою, проголосив створення Української Повстанської Армії “Поліська Січ” (УПА, “ПС”) і захопив м. Сарни. Через деякий час він отримав від штабу 213-ї німецької дивізії у Рівному дозвіл на формування загону чисельністю 1 тис. козаків, завданням якого була боротьба з радянськими партизанами і парашутистами у поліських болотах і лісах [8].

З вибухом війни лідери українських партій і рухів пов'язували надії на початок національного державотворення. Найактивніше діяли бандерівці. Так, 30 червня 1941 року

представники ОУН(б) разом з німецькими військами та батальйоном “Нахтігаль” ввійшли до Львова на лічені години раніше ніж мельниківці. Бандерівці вирішили негайно проголосити відновлення Української держави. Їх позиція мотивувалась декількома причинами. У тій ситуації, коли ще не було відомо про істинні плани А. Гітлера, вони вирішили поставити Берлін перед фактом. Окрім того, ОУН(б) не збиралась віддавати наступальну ініціативу політичним опонентам і конкурентам із українського табору. Певною мірою ОУН(б) виявила не тільки патріотизм, мужність, відвагу, а й вузькопартійний егоїзм, тобто піднесений до вищого ступеня егоїзм з переоцінкою можливостей саме їх організації та власного лідерського “я” [9]. Своєрідним надихаючим прикладом для бандерівців слугували дії ЛАФ (Фронту литовських активістів), з яким у них “існували зв’язки” [10]. Литовські патріоти 23 червня 1941 р. проголосили відновлення Литовської республіки й створили уряд на чолі з полковником К. Шкірпою. Ситуація у Литві й Україні була дуже подібною [11].

Для бандерівців 30 червня 1941 р. було головним не втратити політичний темп і швидкість, виграти час. Тому їх дії мали певний відбиток авантюризму. Основну роль виконував Я. Стецько, хоча все робилось від імені С. Бандери. Зазначимо, що під час війни Бандера не брав серйозної участі в політиці, а “вислав” в Україну, так би мовити, своє ім’я. Для того, щоб заручитись підтримкою УГКЦ, Я. Стецько запевнив митрополита А. Шептицького, нібито група С. Бандери діє у порозумінні з полковником А. Мельником [12].

Наприкінці дня 30 червня 1941 р. відбулись збори української громадськості, де було прийнято Акт проголошення Української держави і утворено Українське державне управління на чолі з Я. Стецьком. Наскільки “нова держава” орієнтувалась на Німеччину, засвідчує третій пункт Акта, який бандерівці згадували пізніше не дуже охоче: “Новопостаюча Українська Держава буде тісно співдіяти з націонал-соціалістичною Великою Німеччиною...”. Загалом текст Акта відповідав загальному настрою доби. Німців вітали у Галичині як визволителів. Водночас С. Бандера, Я. Стецько не вважали А. Гітлера за сюзерена, а прирівнювали до себе [13].

Однак у справі проголошення Акта не спрацювала низка політичних механізмів. ОУН(б) домоглася лише декларації державності, так і не змігши втілити її в конкретні форми. Проголошена держава не мала атрибутів: армії, дипломатичного визнання, грошової одиниці, митної системи тощо. Це дало привід конкурентам ОУН(б) та її ворогам розгорнути ворожу агітацію. Один із тодішніх лідерів мельниківців М. Скорупський згадував: “Проголошення Української Держави 30 червня 1941 р. відбилося на наших почуттях негативно...” [14]. Головний теоретик ОУН(м) В. Мартинець, виступаючи у м. Снятині, називав бандерівців “провокаторами” [15]. Відмовився оголошувати на Поліссі Акт і Т. Бульба-Боровець. Розходження мали принциповий характер. Отаман був прихильником УНР [16].

Керівники нацистської Німеччини не мали бажання толерувати проголошення Української державності. У Кракові 4 липня 1941 р. був заарештований С. Бандера, депортований у Берлін для утримання під домашнім арештом. 7 липня із Львова на фронт відправили батальйон “Нахтігаль”. 9 липня гестапівці схопили Я. Стецька, Л. Ребета, Р. Ільницького, яких перевезли у Берлін. Там до Я. Стецька і його співробітників було приєднано С. Бандеру. Від них вимагали відкликати Акт 30 червня 1941 р., однак ніхто з оунівських провідників не виявив слабодухості [17].

Після бандерівської невдачі мельниківці спробували перехопити ініціативу і А. Мельник, а також кілька колишніх військових, переважно його товаришів, подали

Гітлеру листа. У ньому, не торкаючись питання незалежності, вони висловили таке прохання: “Ми, старі борці за свободу у 1918 – 1921 роках, просимо честі для нас і нашої молоді взяти участь у хрестовому поході проти більшовицького варварства... Ми хотіли б мати змогу разом з легіоном Європи йти пліч-о-пліч з нашим визволителем, німецьким вермахтом і мати змогу створити з цією метою українське збройне формування”. Пропозиція залишилась без відповіді [18].

Реакція бандерівців на поразку була неоднозначною. Радикальне крило вимагало рішучих антинімецьких дій. Їх позицію висловив брат С. Бандери Василь: “Німці розігнали уряд? Арештували вождя? А обіцянки? До зброї! Потрібно відплатити брехунам-німцям” [19]. Переважив інший погляд. ОУН(б) не виступила проти Гітлера одразу після розпуску УДП. Це мотивувалось психологічним настроєм всього українського народу. Логіка була така: іде війна, а Гітлер постійно заявляє, що бореться проти комуністичного ярма, і населення сподівається на кращу долю [20]. Бандерівці продовжували мати ілюзії стосовно союзництва з Німеччиною. З огляду на це вони інколи підтримували жорстокі заходи німців. Так, 18 – 19 липня 1941 р. у Львові відбулась регіональна конференція ОУН(б), яка висловила за негативне ставлення до євреїв [21].

Після першої хвилі репресій німецьке керівництво продовжувало заgravати з українцями. Окупанти не заперечували діяльності українських політичних чинників, якщо вони не йшли всупереч німецьким інтересам. 6 липня 1941 р. у Львові виникла Рада Сеньйорів, яка 30 липня перетворилась на Українську національну раду. Вона складалась зі старших і найповажніших галицьких політиків здебільшого із колишнього УНДО. Першим її головою був К. Левицький, а після його смерті 12 листопада 1941 р. цю посаду обійняв митрополит А. Шептицький. Німці вважали її “слухняною” [22]. У Львові 15 серпня 1941 р. відбувся величавий похорон одного з керівників ОУН(б) на Волині В. Робітницького, котрий помер тут у госпіталі. Похорон організував активіст бандерівського руху Д. Клячківський. Німецька влада відреагувала на цю своєрідну політичну демонстрацію спокійно [23]. У Луцьку 34 серпня 1941 р. відбулась панахида по розстріляних радянськими карателями у в'язниці. На неї прибуло кілька тисяч людей з усієї Волині. Знову ж таки німецька адміністрація не чинила ніяких перешкод [24].

Наприкінці літа 1941 р. значних успіхів досяг Тарас Бульба-Боровець. Його УПА “ПС” захопила м. Олевськ на Житомирщині. Через деякий час бульбівці контролювали значну частину українського Полісся. Ці терени отаман називав Поліською республікою, котра являла собою край, абсолютно вільний від радянської та німецької адміністрації [25].

У липні-серпні 1941 р., незважаючи на загальне тло лояльності українства до німців, останні одночасно вбачали небезпечні для себе тенденції. ОУН(б) продовжувала агітувати за самостійну Українську державу. Яскравим підтвердженням стали події у Рівному, де відомий оунівець Р. Волошин організував багатолюдну демонстрацію молоді з приводу похорону жертв більшовицького терору. Маніфестанти скандували: “Україна для українців! Хай живе Бандера” [26]. Тому поряд з політикою пряника, німці широко застосовували політику батога. Арешти членів ОУН(б) тривали. Так, було заарештовано С. Ленкавського, відповідального за службу пропаганди центрального проводу Організації [27]. Одночасно було покінчено з оунівськими військовими формуваннями. 13 серпня батальйон “Нахтігаль” із України було повернуто до вишкільного табору у Нойгамері. Коли батальйон туди прибув, його роззброїли. Тоді ж припинив існування батальйон “Ролянд” [28].

Наприкінці літа 1941 р. А. Гітлер публічно оприлюднив свої плани щодо майбутнього України. Українські землі розмежовувались на кілька адміністративних регіонів. Політична лінія нацистів стосовно України зумовила глибоке невдоволення і протест в українських колах. А. Мельник 28 серпня 1941 р. написав рейсхфюреру СС Г. Гімmlеру: “Відомість про планове прилучення Західної України в склад Генерального Губернаторства викликала у всіх українців пригноблення і розчарування” [29]. Українська національна рада у Львові 30 серпня 1941 р. висловила свій протест проти приєднання Галичини до Генеральної губернії. На початку вересня вона вислала меморандум до губернатора Г. Франка із вимогою захисту українських інтересів. Своє ставлення до події висловив С. Бандера, який у листі до А. Гітлера також критикував антиукраїнську політику нацистів [30]. ОУН(б) продовжувала вести активну самостійницьку пропаганду, проте німецькі каральні органи вважали за доцільне не завдавати рішучого удару по бандерівцях, поки ще не вирішена доля Києва, який перебував під більшовиками [31].

В міру просування вермахту на схід все слабше виявлялися германофільські настрої серед місцевого населення. Його пам'ять про німецьку владу із 1918 р. пов'язувалась передусім з каральними експедиціями та мародерством.

Разом з німецькими військами рухались вперед оунівські похідні групи. Вони не завжди знаходили спільну мову з місцевим населенням. Тут тільки селянство зберігало рідну мову і традиції [32]. Безумовно, вся Східна Україна про С. Бандеру і А. Мельника не знала, але східноукраїнський селянин хоч щось чув про С. Петлюру як про борця проти більшовизму і міфологізованого представника селянських інтересів [33]. Українські націоналісти, вважаючи головним створення національної держави, ігнорували соціально-економічні питання, а для жителів Східної України вони були першочерговими. Населення сподівалось, що після приходу німців ліквідують колгоспи, землю передадуть селянам [34]. Крім того, у цих регіонах повністю відкидали “доктрину інтегрального націоналізму” за її нетерпимість і догматизм. Тут модель галичофобії працювала бездоганно. Галичецентризм, властивий багатьом учасникам похідних груп, не витримав випробовування життям. Бандерівці і мельниківці на власному гіркому досвіді переконувались, що Україна – не тільки Галичина. Пізніше дехто із членів похідних груп говорив: “Донцовим Сходу не візьмеш, східняки його не сприймають” [35]. Однак місцеві мешканці виявляли готовність співпрацювати з похідними групами ОУН у справі встановлення адміністрації, відкриття шкіл тощо [36].

В середині вересня розпочалися вирішальні бої за Київ. Нацисти вирішили вжити рішучих заходів проти ОУН(б) [37]. Зрештою, репресій проти бандерівців домагались мельниківці, вважаючи їх причетними до вбивства своїх вождів О. Сеніка і М. Сціборського [38]. С. Бандеру і Я. Стецька 15 вересня 1941 р. відправили в концтабір Заксенгаузен. Того самого дня органи німецької поліції провели масові арешти членів ОУН(б). Було ув'язнено сотні людей, зокрема відомих лідерів – В. Бандеру, Р. Ярого, Р. Волошина та ін. Починаючи з цього дня, репресії проти ОУН(б) стали систематичними [39].

Німецький терор змусив бандерівців діяти рішучіше. Крайовим провідником ОУН(б) (а фактично лідером партії) став Микола Лебедь – людина розумна, хитра, зі значним інтелектом і крутою вдачею. У вересні 1941 р. він скликав I Надзвичайну конференцію ОУН(б). На ній було прийнято рішення розвивати антинімецьку й антирадянську агітацію, вести пропагандистську, роз'яснювальну діяльність, спрямовану на підготовку до активної боротьби з німецькими окупантами, військовий вишкіл молоді тощо [40]. Про відкриту

збройну боротьбу проти окупації ще не йшлося. Проте конференція стала тим переломним моментом, коли українські політичні чинники (принаймні представники однієї партії) позбавилися певних ілюзій стосовно союзу з Німеччиною і перейшли до відвертого спротиву окупаційній політиці [41]. У листопаді 1941 р. подібну позицію зайняв УПА “ПС” Т. Бульби-Боровця, а на початку 1942 р. – антинімецьке крило мельниківців на чолі з О. Ольжичем-Кандибою [42].

Отже, українські національно-державницькі сили внаслідок антиукраїнської лінії Берліна відмовляються від німецької орієнтації. Те, що Німеччина взагалі не хотіла мати українців за партнерів, звільнило українських патріотів від ролі, відведеної хорватським усташам чи словацьким глінківцям. На угодовських позиціях залишались УЦК В. Кубійовича, невелика гілка ОУН(м), гетьманці і також відверті колабораціоністи, фізична і політична долі яких були нерозривно пов’язані із нацистським режимом.

1. Киричук Ю. *Нариси з історії українського національно-визвольного руху 40 – 50 років ХХ століття*. – Львів, 2000. – С. 4. 2. *Там само*. – С. 5. 3. Бьянка Ш. *К развитию общественно-политических взглядов С.Ч. Боса в 30-е годы // Политическое развитие и общественная мысль Индии*. – М., 1976. 4. Шеленберг В. *Лабиринт. Мемуары гитлеровского разведчика*. – М., 1991. 5. Дюрозель Ж.-Б. *Історія дипломатії*. – К., 1995; *Советская историческая энциклопедия*. – Т. 13. – М., 1971; *Большая советская энциклопедия*. – Т. 2. – М., 1970. 6. Киричук Ю. *Нариси з історії... С. 5*. 7. *Центральний державний архів громадських організацій України (далі ЦДАГО України), ф. 57 (Колекція документів з історії Комуністичної партії України), оп. 4, спр. 132, арк. 41 – 42; Командиры второй мировой войны*. – Минск, 1997. – С. 80; Мілош Ч. *Поневоленій розум // Всесвіт*. – 1991. – № 9. – С. 169; Кентій А. *Нариси з історії Організації Українських Націоналістів. 1941 – 1942 рр.* – К., 1999. – С. 4. 8. Киричук Ю. *Тарас Бульба-Боровець. Його друзі і вороги*. – Львів, 1997. – С. 27-28; Бойко В. *“Українське слово” у 1941 // Український історик*. – 1988. – № 1-4. – С. 140; Дуда А. *“Ветеранська” проблема в Україні: до питання генези // Розбудова держави*. – 1995. – № 4. – С. 37. 9. Киричук Ю. *Нариси з історії... С. 11*. 10. *Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВО), ф. 3833 (Крайовий провід ОУН на українських землях), оп.1, спр. 20, арк. 4*. 11. Киричук Ю. *Нариси з історії... С. 12*. 12. *Полтавський В. Історія чи публіцистика // Самостійна Україна*. – 1948. – Ч. 1 – 2. – С. 30. 13. Киричук Ю. *Нариси з історії... С. 13*. 14. *Скорупський М. Туди, де бій за волю*. – Лондон, 1989. – С. 63. 15. *Судоплатов А. Тайная жизнь генерала Судоплатова*. – М., 1998. – Кн.1. – С. 507. 16. Киричук Ю. *Тарас Бульба-Боровець... – С. 28*. 17. *Кульчицький С. В. Акт 30 червня 1991 року // Проблеми ОУН-УПА*. – К., 2000. – С. 36. 18. *Косик В. Україна і Німеччина у другій світовій війні*. – Париж; Нью-Йорк; Львів, 1993. – С. 122 – 123. 19. *Судоплатов А. Тайная жизнь... – С. 508*. 20. *Климишин М. В поході до волі. Спомини*. – Т. 1. – Торонто, 1975. – С. 45. 21. *ЦДАВО України, ф. 3833, оп. 1, спр. 9*. 22. *Горак С. Українці і Друга світова війна. Досвід співпраці з Німеччиною 1941 – 1942 // Український історик*. – 1979. – № 1 – 4. – С. 31; *Грицак Я. Нарис історії України*. – К., 1996. – С. 236. 23. *Макар В. Бойові друзі. Спомини*. – Т. 2. – Торонто, 1993. – С. 454. 24. *Данилюк В. Вірити занадто боляче... Хроніка-спогади*. – Луцьк, 1995. – С. 101. 25. Киричук Ю. *Нариси з історії... С. 16*. 26. *Самчук У. На білому коні. Спогади*. Нью-Йорк; Мюнхен, 1965. – С. 167. 27. *Косик В. Україна і Німеччина... С. 136*. 28. *Там само*. – С. 146 – 154. 29. *ЦДАГО України, ф. 57, оп. 4, спр. 343, арк. 1*. 30. *Косик В. “Український історик” про ОУН – УПА // Український історик*. – 1994. – № 1 – 4. – С. 82. 31. Киричук Ю. *Нариси з історії... С. 32*. 32. *Історія*

українського війська. 1917 – 1995. – Львів, 1996. – С. 342. 33. Україна у Другій світовій війні. Збірник німецьких архівних матеріалів (1941 – 1942). – Т. 2. – Львів, 1988. – С. 136. 34. Млынарж З. Холодом веет от Кремля. – Нью-Йорк, 1988. – С. 16. 35. Фенікс. – 1953. Зошит 5. – С. 28. 36. Киричук Ю. Нариси з історії... С. 20. 37. Ребет Л. Світло і тіні ОУН. – Мюнхен, 1964. – С. 105. 38. Україна в Другій світовій війні. – Т. 2. – С. 16. 39. Климишин М., Лозинський С. Альманах Станіславівської землі. – Нью-Йорк, 1985. – С. 301; Україна у Другій світовій війні. – Т. 2. – С. 25; Самчук У. Вказ. пр. – С. 183. 40. Косик В. Україна і Німеччина... С. 189. 41. Киричук Ю. Нариси з історії... С. 21. 42. Там само. – С. 24 – 25.

С.О. Іващук

ГВАРДІЯ ЛЮДОВА У ПОЛЬЩІ: ОСОБОВИЙ СКЛАД І БОЙОВА ДІЯЛЬНІСТЬ В ПЕРІОД ДОСЯГНЕННЯ ПЕРЕЛОМУ У НІМЕЦЬКО-РАДЯНСЬКІЙ ВІЙНІ

© Іващук С.О., 2002

Розглянуто бойову діяльність Гвардії Людової у Польщі та участь у ній вихідців з Радянського Союзу, колишніх полонених, в період досягнення перелому у німецько-радянській війні.

The article let us look through the battle activity of Lyoodowej Guards in Poland and parting another citizenrs-natives Soviet Union, former prisoner of war, in period of achievement fracture of German-Soviet war.

Поразка гітлерівської армії та армій її союзників під Сталінградом підняла моральний дух поневолених фашизмом народів. Антифашистський рух в Європі та визвольна боротьба народів Азії проти японських мілітаристів посилюється. Посиленню антифашистської боротьби в Європі сприяв той факт, що наступ Червоної Армії змушував гітлерівське командування перекидати із Заходу на східний фронт свої кращі дивізії, що знизило боєздатність окупаційних військ як в кількісному, так і в якісному аспектах, і, отже, полегшувало діяльність антифашистів, зокрема і у Польщі. Так, тільки у Варшавському окрузі з 1 січня по 24 травня 1943 р. було зареєстровано окупантами 1512 нападів польських і радянських партизанів на гітлерівців. У Люблінському окрузі в лютому 1943 р. відбулося 1100 нападів, в березні – 1800. Поширювалася боротьба і в інших округах. Наприклад, якщо в окрузі Радом у березні 1942 р. було 100 виступів польських і радянських партизанів, то в листопаді їх було 365, а в травні 1943 р. – більше ніж тисяча [1].

Дії антифашистів прагнули використати окремі високопосадові особи радянської держави у вирішенні в майбутньому питання її західних кордонів. оскільки крайні польські елементи вимагали боротьби за східні території Польщі. Намагаючись посилити боротьбу проти гітлерівських окупантів, ці особи сподівалися, що вона призведе до послаблення людських резервів в країні і полегшить їх супротив встановленню польсько-українського кордону. “В Польщі, – зазначалося в “Доповідній записці начальника Центрального штабу партизанського руху П. Пономаренка членам Політбюро ЦК КП(б)України про політику польського уряду з питань українсько-польського кордону” від 21 січня 1943 р., – необхідно розпалити партизанську боротьбу. Це, окрім воєнного ефекту, викличе справедливі втрати польського населення на спільну справу боротьби з німецькими окупантами і приведе до того, що полякам не вдасться повністю зберегти свої сили” [2].